

Вплив фіскальної політики на забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні

Василевська Галина Василівна¹, Жабак Олег Васильович²

Опубліковано	Секція	УДК
06.01.2026	Економіка	658.012/338.242

DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.18301748>

Анотація. У статті досліджено вплив фіскальної політики на забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні в умовах структурних трансформацій економіки та посилення бюджетних обмежень. Обґрунтовано значення фіскальних інструментів як ключового елементу державної підтримки малого бізнесу, зокрема податкових пільг, спеціальних режимів оподаткування та бюджетних стимулів. Проаналізовано сучасний стан фіскального регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва, виявлено основні проблеми його реалізації, пов'язані з нестабільністю податкового законодавства, високим рівнем фіскального навантаження та обмеженою доступністю фінансових ресурсів. На основі узагальнення наукових підходів і практики державного управління визначено напрями вдосконалення фіскальної політики з метою підвищення її стимулюючого впливу на розвиток малого підприємництва та зміцнення фінансової стійкості цього сектору економіки. Отримані результати можуть бути використані у процесі формування та коригування державної фіскальної політики у сфері підтримки малого бізнесу.

Ключові слова: фіскальна політика, мале підприємництво, податкове регулювання, фіскальні інструменти, державна підтримка, розвиток бізнесу.

The impact of fiscal policy on ensuring the development of small entrepreneurship in Ukraine

Abstract. Small business is an important factor in ensuring economic growth, employment and the formation of a competitive environment, especially in the context of the transformation of the national economy of Ukraine. At the same time, its development largely depends on the effectiveness of the state's fiscal policy, which forms the tax burden, business conditions and the possibility of financial support for business entities. The instability of tax legislation, frequent changes in fiscal rules, increasing budget constraints and insufficient coordination of tax and budget instruments significantly complicate the functioning of small business and reduce the stimulating potential of fiscal policy. Under such conditions, the need for scientific understanding of the impact of fiscal policy on ensuring the development of small business, identifying key problems in its implementation and substantiating directions for improving fiscal mechanisms in order to create a favorable financial environment for the sustainable development of small business in Ukraine is becoming more urgent. The article

¹ кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів ім.С.І.Юрія, Західноукраїнський національний університет, <https://orcid.org/0000-0002-0058-198X>

² здобувач вищої освіти третього (освітньо-наукового) рівня кафедри фінансів ім.С.І.Юрія, Західноукраїнський національний університет, <https://orcid.org/0009-0004-0006-4079>

examines the impact of fiscal policy on ensuring the development of small entrepreneurship in Ukraine under conditions of structural economic transformations and increasing budgetary constraints. The significance of fiscal instruments as a key element of state support for small businesses is substantiated, including tax incentives, special taxation regimes, and budgetary stimuli. The current state of fiscal regulation of small business entities is analyzed, and the main problems of its implementation are identified, particularly the instability of tax legislation, a high level of fiscal burden, and limited access to financial resources. Based on the generalization of scientific approaches and public administration practices, directions for improving fiscal policy are determined in order to enhance its stimulating effect on the development of small entrepreneurship and to strengthen the financial sustainability of this sector of the economy. The obtained results can be used in the process of designing and adjusting state fiscal policy in the field of small business support.

Keywords: fiscal policy, small entrepreneurship, tax regulation, fiscal instruments, state support, business development.

Вступ

Постановка проблеми. Мале підприємництво є важливим чинником забезпечення економічного зростання, зайнятості населення та формування конкурентного середовища, особливо в умовах трансформації національної економіки України. Водночас його розвиток значною мірою залежить від ефективності фіскальної політики держави, яка формує податкове навантаження, умови ведення бізнесу та можливості фінансової підтримки суб'єктів господарювання. Нестабільність податкового законодавства, часті зміни фіскальних правил, зростання бюджетних обмежень і недостатня узгодженість податково-бюджетних інструментів істотно ускладнюють функціонування малого бізнесу та знижують стимулюючий потенціал фіскальної політики. За таких умов актуалізується необхідність наукового осмислення впливу фіскальної політики на забезпечення розвитку малого підприємництва, виявлення ключових проблем її реалізації та обґрунтування напрямів удосконалення фіскальних механізмів з метою створення сприятливого фінансового середовища для сталого розвитку малого бізнесу в Україні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика впливу фіскальної політики на розвиток малого підприємництва в Україні привертає значну увагу сучасних наукових досліджень, що охоплюють питання податкового регулювання, державної підтримки, бюджетних стимулів та механізмів розвитку малого бізнесу. Зокрема, у науковій праці Л. Олейнікової [1] досліджено трансформацію оподаткування малого бізнесу та досвід країн ЄС з перехідною економікою, підкреслюючи значення фіскальних інструментів для стимулювання підприємницької активності. О. Скаско та І. Л. Могила [2] у своїй роботі обґрунтовують принципи, рівні та моделі податкової політики в Україні та її значення для розвитку малого та середнього бізнесу. Л. Барабаш [3] висвітлює поведінкові аспекти гармонійного розвитку податкової системи та їхній вплив на ефективність фіскальної політики. О. Десятнюк та Л. Марченко [4] аналізують науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки, а Д. Пілевич [5] розглядає державну підтримку малого бізнесу та проблемні аспекти реалізації стимулюючих інструментів. В. Дикан та Н. Фролова [6] досліджують напрями та інструменти державної підтримки малого і середнього бізнесу в умовах війни, що дозволяє оцінити ефективність фіскальних стимулів у кризових умовах. Т. Піхняк [7] окреслює сучасні виклики розвитку малого підприємництва та потребу вдосконалення фіскальних і управлінських механізмів підтримки. О. Десятнюк та Т. Горват [8] аналізують регулювання фінансової діяльності підприємств в умовах воєнної економіки та прогнозують наслідки для малого бізнесу. З. Варналій [9] оцінює вплив фіскальної політики на розвиток малого і середнього бізнесу та ключові напрями

її стимулюючого впливу. Н. Котвицька, О. Ярошук та О. Романенко [10] досліджують роль міжнародних фінансових ресурсів у зміцненні економічного потенціалу малого підприємництва в Україні.

Проведений аналіз свідчить, що більшість наукових публікацій зосереджуються на теоретичних засадах фіскальної політики, податкових інструментах стимулювання та державній підтримці малого бізнесу. Водночас недостатньо опрацьованими залишаються питання інтеграції міжнародних фінансових ресурсів, удосконалення механізмів державної підтримки в умовах воєнних і кризових обставин, а також комплексного оцінювання ефективності фіскальних стимулів. Це обумовлює необхідність подальших досліджень, спрямованих на розробку системного підходу до фіскального стимулювання розвитку малого підприємництва в Україні.

Мета та завдання дослідження. Метою дослідження є визначення впливу фіскальної політики на забезпечення розвитку малого підприємництва в Україні та обґрунтування напрямів удосконалення фіскальних механізмів державної підтримки малого бізнесу в сучасних економічних умовах.

Для досягнення поставленої мети у статті передбачено розв'язання таких завдань:

- розкрити теоретичні засади фіскальної політики та її значення для розвитку малого підприємництва;
- проаналізувати сучасний стан фіскального регулювання діяльності суб'єктів малого підприємництва в Україні;
- оцінити вплив основних фіскальних інструментів на фінансові результати та ділову активність малого бізнесу;
- виявити ключові проблеми реалізації фіскальної політики у сфері підтримки малого підприємництва;
- обґрунтувати напрями вдосконалення фіскальної політики з метою підвищення її стимулюючого впливу на розвиток малого підприємництва в Україні.

Результати

Ефективність функціонування малого підприємництва в Україні визначається здатністю суб'єктів господарювання адаптуватися до змін фіскального середовища та оптимально використовувати наявні податкові та бюджетні механізми підтримки. Малі підприємства, завдяки високому рівню гнучкості та інноваційності, є ключовими агентами економічної мобільності, проте вони одночасно піддаються значному фіскальному навантаженню та обмеженому доступу до фінансових ресурсів. У цих умовах фіскальна політика виступає не лише регулятором економічних процесів, а й стимулюючим інструментом, що впливає на розвиток підприємницьких ініціатив, підвищення інвестиційної активності та фінансову стійкість малих підприємств. Аналіз змін у податковому законодавстві та механізмах державної підтримки дозволяє виявити як фактори стимулювання, так і обмеження, що формують стратегічні орієнтири розвитку сектору.

Фіскальна політика розглядається як складова державного економічного регулювання, що охоплює систему податкових, бюджетних та перерозподільчих механізмів, спрямованих на вплив на економічну активність суб'єктів господарювання. У теоретичному вимірі її зміст визначається не лише рівнем податкових ставок чи обсягом бюджетних надходжень, а й здатністю формувати сприятливе інституційне середовище для розвитку підприємницьких ініціатив. Для малого підприємства фіскальна політика має особливе значення, оскільки саме ця категорія бізнесу є найбільш чутливою до змін податкових умов, адміністративних процедур та доступності бюджетних стимулів. Раціональне поєднання фіскальних обмежень і стимулів дозволяє знизити бар'єри входу на ринок, підтримати фінансову стабільність малих підприємств

та створити умови для їхнього розширення без втрати конкурентоспроможності [1, с. 48].

Податкові інструменти фіскальної політики формують ключові умови функціонування малого підприємництва, визначаючи рівень фінансового навантаження та можливості для акумулювання власних ресурсів. Податкові пільги виконують компенсаторну функцію, знижуючи витрати суб'єктів малого бізнесу на початкових етапах діяльності або в умовах нестабільного економічного середовища, що сприяє збереженню ліквідності та підтримці ділової активності. Спеціальні режими оподаткування спрямовані на спрощення адміністрування та мінімізацію трансакційних витрат, дозволяючи підприємцям зосередити ресурси на розвитку основної діяльності [2, с. 90].

Особливе місце займає спрощена система оподаткування, яка поєднує фіскальну ефективність із відносною прозорістю та прогнозованістю податкових зобов'язань, що є критично важливим для малих підприємств з обмеженим управлінським та фінансовим потенціалом. Водночас надмірна регламентація або часті зміни параметрів цих інструментів можуть нівелювати їх стимулюючий ефект, перетворюючи податкову політику з фактора розвитку на джерело додаткових ризиків для малого бізнесу [3, с. 78].

На рис. 1 показано взаємозв'язок фіскальної політики з розвитком малого підприємництва через застосування податкових інструментів. Податкові пільги, спеціальні режими оподаткування та спрощена система формують умови зниження податкового навантаження та скорочення адміністративних витрат суб'єктів малого бізнесу, що впливає на їхню фінансову стійкість і можливості розширення господарської діяльності. Взаємодія зазначених інструментів визначає характер впливу фіскальної політики на економічну активність малих підприємств та результати їх функціонування.

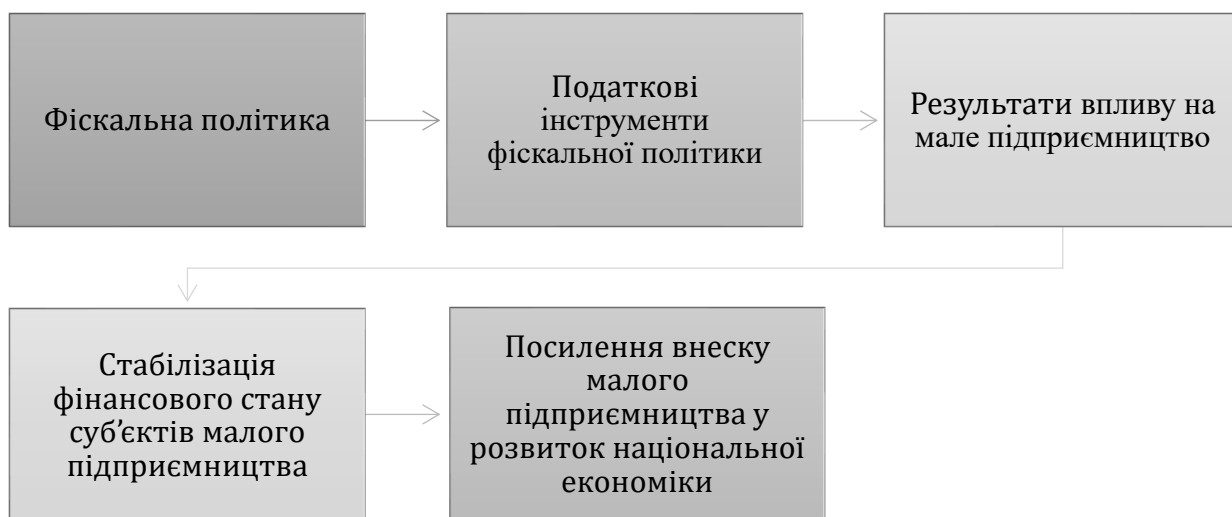

Рис. 1. Вплив фіскальної політики на розвиток малого підприємництва
Джерело: власна розробка авторів

Показані на рис. 1 взаємозв'язки між інструментами фіскальної політики та параметрами розвитку малого підприємництва свідчать про багатовекторний характер фіскального впливу на економічну поведінку суб'єктів малого бізнесу. Податкові пільги, як елемент фіскального стимулювання, безпосередньо впливають на рівень податкових зобов'язань, що дозволяє підприємствам спрямовувати вивільнені фінансові ресурси на підтримку оборотного капіталу, оновлення матеріально-технічної бази та зниження фінансових ризиків. Їх застосування особливо важливе в умовах обмеженого доступу до

зовнішнього фінансування, коли власні ресурси залишаються основним джерелом розвитку малого бізнесу.

Спеціальні режими оподаткування формують інституційні умови для зниження адміністративного навантаження, що має істотне значення для малих підприємств з обмеженим управлінським та кадровим потенціалом. Скорочення обсягу податкового обліку та звітності сприяє зменшенню трансакційних витрат і підвищенню ефективності господарської діяльності. За таких умов фіскальна політика виконує не лише фіскальну, а й організаційно-стимулюючу функцію, впливаючи на вибір підприємцями форм ведення бізнесу та рівень легалізації економічної діяльності.

Спрощена система оподаткування займає окреме місце серед інструментів фіскальної політики, оскільки поєднує зниження податкового навантаження з підвищенням прогнозованості податкових платежів. Чітко визначені ставки та зрозумілі правила адміністрування дозволяють малим підприємствам планувати фінансові потоки та приймати обґрунтовані управлінські рішення. Водночас надмірна жорсткість критеріїв застосування спрощеної системи або часті зміни її параметрів можуть обмежувати її стимулюючий потенціал і створювати додаткові бар'єри для розширення бізнесу [4, с. 15].

Сукупна дія зазначених інструментів зумовлює формування кінцевих результатів фіскального впливу, серед яких ключовими є стабілізація фінансового стану суб'єктів малого підприємництва, зростання інвестиційної активності та підвищення рівня економічної активності. У середньо- та довгостроковій перспективі це сприяє розширенню податкової бази та посиленню ролі малого бізнесу у структурі національної економіки. Таким чином, ефективність фіскальної політики щодо малого підприємництва визначається узгодженістю податкових інструментів, стабільністю нормативного середовища та здатністю держави забезпечити баланс між фіскальними інтересами бюджету і потребами економічного розвитку.

Стан фіскального регулювання малого підприємництва в Україні характеризується неоднорідністю податкового навантаження та значним розподілом обов'язкових платежів між різними категоріями податків. Вивчення структури податкових зобов'язань дозволяє виділити основні елементи, що визначають фінансові можливості підприємств, зокрема частку прямих і непрямих податків, а також роль спрощених режимів оподаткування. На рис. 2 показано співвідношення основних податкових категорій для суб'єктів малого бізнесу, що відображає їх вплив на фінансову стійкість і потенціал розвитку підприємств.

Дані рис. 2 показують, що найбільшу частку податкового навантаження на малий бізнес складають податок на доходи фізичних осіб та єдиний соціальний внесок, що формує значну частину регулярних фінансових зобов'язань підприємців. Значення ПДВ та інших непрямих податків демонструє додатковий тиск на обіг товарів та послуг, що ускладнює планування витрат і формування фінансових резервів. Частка єдиного податку та спрощеної системи відображає роль держави у створенні сприятливих умов для малого бізнесу, забезпечуючи прогнозованість податкових зобов'язань та зниження адміністративного навантаження. Ефективність фіскального регулювання залежить не лише від рівня ставок, а й від пропорційності розподілу податкового навантаження між різними видами платежів та стабільності нормативної бази. У сукупності такі показники дозволяють оцінити стимулюючий потенціал податкової системи щодо розвитку малого підприємництва та виявити пріоритетні напрями вдосконалення фіскальної політики.

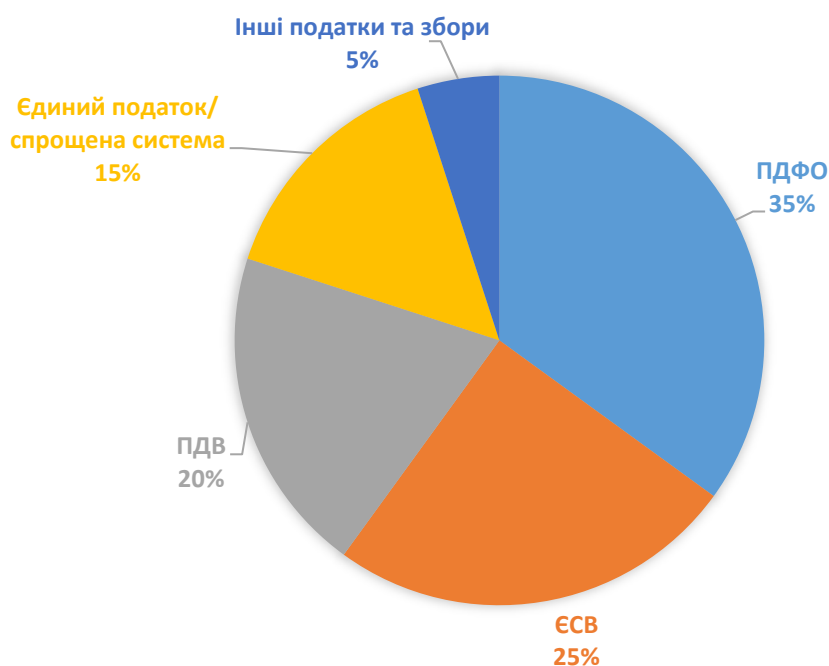

Рис. 2. Структура податкового навантаження на суб'єктів малого підприємництва в Україні

Джерело: побудовано на основі даних [11]

Вплив фіскальних інструментів на фінансові результати та ділову активність суб'єктів малого підприємництва можна оцінювати через показники прибутковості, ліквідності, обсягу реалізації та рівня інвестиційної активності. Податкові пільги, спеціальні режими оподаткування та спрощена система створюють різний ефект на фінансові показники підприємств та їхню здатність реагувати на економічні зміни (рис. 3).

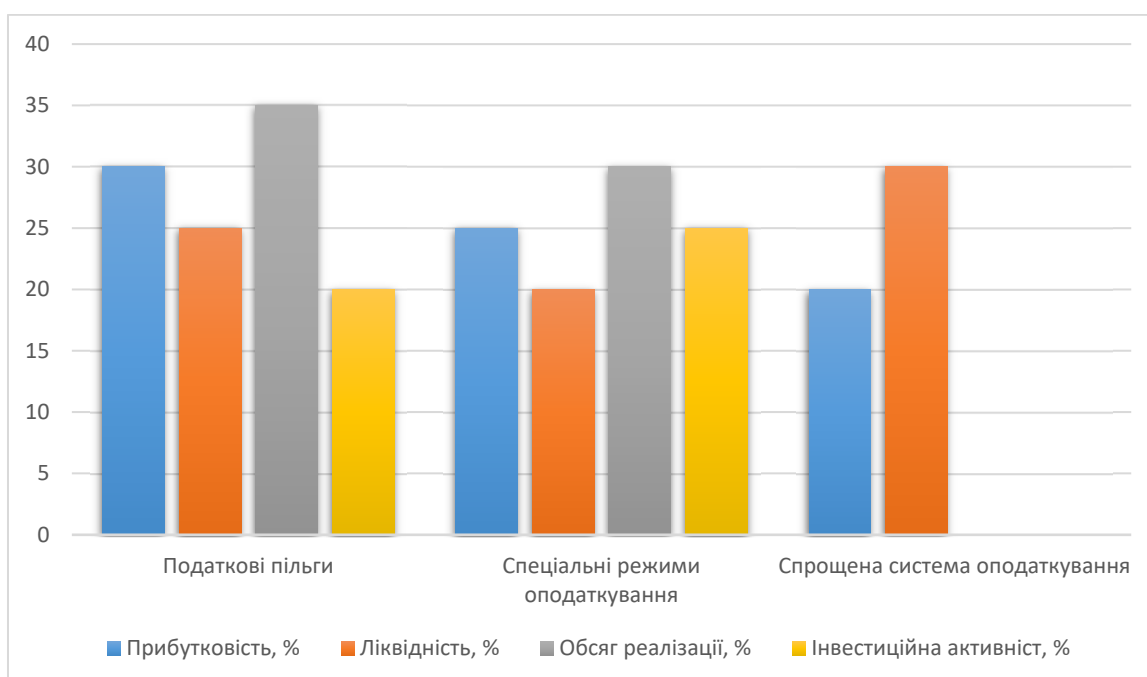

Рис. 3. Вплив основних фіскальних інструментів на фінансові результати та ділову активність малого бізнесу в Україні

Джерело: побудовано на основі даних [11]

Аналіз даних, представлених на рис. 3, дозволяє визначити диференційований ефект фіскальних інструментів на фінансові показники та ділову активність малого бізнесу. Податкові пільги забезпечують найбільший позитивний вплив на прибутковість і обсяг реалізації, що пояснюється прямим зменшенням податкових зобов'язань та можливістю збільшення оборотного капіталу. Спеціальні режими оподаткування підвищують інвестиційну активність підприємств, скорочуючи адміністративні витрати та полегшуючи управління фінансами.

Спрощена система оподаткування відзначається найвищим впливом на ліквідність та планування фінансових потоків, завдяки стабільності та передбачуваності податкових ставок. В цілому, взаємодія зазначених інструментів визначає комплексний ефект фіскальної політики на стійкість і розвиток малого бізнесу, що підкреслює необхідність інтегрованого підходу до формування стимулюючих податкових механізмів [5, с. 118].

Реалізація фіскальної політики у сфері підтримки малого підприємництва в Україні стикається з низкою системних проблем, які обмежують її стимулюючий потенціал. Однією з основних є нестабільність податкового законодавства, що ускладнює планування фінансових потоків та прийняття довгострокових управлінських рішень суб'єктами малого бізнесу. Значне податкове навантаження на фонд оплати праці та обов'язкові платежі знижує прибутковість підприємств і обмежує можливості реінвестування у розвиток діяльності.

Обмежена доступність державних фінансових ресурсів для стимулювання малого бізнесу, включно з бюджетними програмами підтримки та кредитними гарантіями, також створює бар'єри для розширення економічної активності. Крім того, складність адміністрування податків, велика кількість звітності та відсутність інтегрованих цифрових сервісів підвищують адміністративні витрати підприємств та створюють додаткові ризики невиконання нормативних вимог. Внаслідок цього ефективність фіскальних стимулів залишається неповною, що знижує здатність держави забезпечувати комплексну підтримку малого бізнесу та формувати сприятливі умови для його розвитку [6].

Вдосконалення фіскальної політики у сфері підтримки малого підприємництва передбачає комплексне застосування заходів, спрямованих на зниження податкового навантаження, підвищення фінансової передбачуваності та спрощення адміністрування податків. До пріоритетних напрямів належить розширення спектра податкових пільг, зокрема диференціація ставок податку залежно від масштабу підприємства, галузі діяльності та рівня інноваційної активності.

Важливим заходом є модернізація спеціальних режимів оподаткування, що дозволяє оптимізувати адміністративні витрати, скоротити часові витрати на податковий облік і підвищити доступність таких режимів для нових і малих підприємств. Розвиток спрощеної системи оподаткування має включати стабільні ставки та зрозумілі правила адміністрування, що забезпечують передбачуваність податкових платежів і знижують ризики порушень нормативних вимог.

Крім того, доцільним є впровадження механізмів цифровізації податкового адміністрування, що дозволяють інтегрувати облік податкових зобов'язань, автоматизувати звітність та скоротити контакт підприємств із контролюючими органами. Посилення доступу до державних фінансових ресурсів у формі грантів, кредитних гарантій та стимулюючих програм для інноваційних проєктів також сприятиме зміцненню фінансової стійкості малого бізнесу та підвищенню інвестиційної активності. У комплексі реалізація цих заходів дозволить підвищити стимулюючий вплив фіскальної політики, збільшити кількість легальних підприємств, оптимізувати

структуру податкових надходжень та зміцнити роль малого підприємництва у розвитку національної економіки.

Висновки

Фіскальна політика виступає одним із ключових механізмів державного регулювання економічної діяльності малого підприємництва, визначаючи його фінансову стабільність, інвестиційну активність та рівень ділової активності. Застосування податкових пільг, спеціальних режимів оподаткування та спрощеної системи забезпечує диференційований вплив на прибутковість, ліквідність та обсяг реалізації підприємств, що дозволяє оптимізувати фінансові потоки та підвищити ефективність їх господарської діяльності.

Аналіз сучасного стану фіскального регулювання виявив значну неоднорідність податкового навантаження, переважання прямих податків, складність адміністрування та обмежену доступність державних фінансових стимулів. Такі особливості формують бар'єри для розвитку малого бізнесу та обмежують його здатність до стратегічного планування та інноваційного розвитку.

Основними проблемами реалізації фіскальної політики є нестабільність податкового законодавства, високий рівень навантаження на фонд оплати праці, складність податкового адміністрування та обмеженість бюджетної підтримки. Ці чинники знижують ефективність податкових стимулів, стримують розвиток малого підприємництва та зменшують його внесок у структурні зміни національної економіки.

Вдосконалення фіскальної політики потребує комплексного підходу, що включає розширення податкових пільг, модернізацію спеціальних режимів оподаткування, розвиток спрощеної системи з прогнозованими ставками, цифровізацію податкового адміністрування та підвищення доступу до державних грантів і кредитних гарантій. Реалізація цих заходів здатна підвищити стимулюючий ефект фіскальної політики, забезпечити фінансову стабільність підприємств та сприяти зміцненню ролі малого бізнесу у національній економіці.

Отримані результати дослідження можуть бути використані при формуванні державних стратегій підтримки малого підприємництва, оптимізації податкової політики та розробці механізмів стимулювання фінансової стійкості та інноваційного розвитку цього сектору економіки.

Список використаних джерел

1. Олейнікова Л. Г. Трансформація оподаткування малого бізнесу – уроки для України: вивчення досвіду країн ЄС з перехідною економікою. *Фінанси України*. 2024. № 6. С. 34–53. DOI: <https://doi.org/10.33763/finukr2024.06.034>.
2. Скаско О., Могила І.-Л. Теоретичні основи податкової політики в Україні: принципи, рівні та моделі. *Herald of Economics*. 2023. № 3. С. 83–96. DOI: <https://doi.org/10.35774/visnyk2023.03.083>.
3. Барабаш Л. Поведінкові аспекти гармонійного розвитку податкової системи України. *Соціальна економіка*. 2021. № 61. С. 72–82. DOI: <https://doi.org/10.26565/2524-2547-2021-61-07>.
4. Десятнюк О. М., Марченко Л. І. Науково-методичні детермінанти податкової політики в умовах трансформації національної економіки. *Світ фінансів*. 2022. № 4(69). С. 8–19. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1473>.
5. Пілевич Д. Державна підтримка розвитку малого бізнесу в Україні. *Проблеми і перспективи економіки та управління*. 2022. № 3(27). С. 110–122. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3\(27\)-110-122](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2021-3(27)-110-122).

6. Дикан В., Фролова Н. Напрями та інструменти державної підтримки розвитку малого та середнього бізнесу в Україні під час війни. Економіка і суспільство. 2022. № 38. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-38-56>.
7. Піхняк Т.А. Сучасні виклики для економічного розвитку малого підприємництва в Україні. Приазовський економічний вісник. 2021. Вип. 2(25). DOI: <https://doi.org/10.32840/2522-4263/2021-2-5>.
8. Десятнюк О., Горват Т. Регулювання фінансової діяльності підприємств в умовах воєнної економіки: поточний стан та прогнози. Світ фінансів. 2023. № 2(75). С. 45–55. URL: <http://sf.wunu.edu.ua/index.php/sf/article/view/1606>.
9. Варналій З. Фіскальна політика та її вплив на розвиток малого і середнього бізнесу в Україні. Науковий вісник Одеського національного економічного університету. 2018. № 5. С. 28–51. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nv_2018_5_4.
10. Котвицька Н.М., Ярощук О.С., Романенко О.В. Фіскальні стимули розвитку малого підприємництва та роль міжнародних фінансових ресурсів у зміцненні економічного потенціалу України. Академічні візії. 2025. № 49. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17664769>.
11. Державна податкова служба України. Статистика податкових надходжень та діяльності малого та середнього бізнесу. URL: <https://tax.gov.ua/>.